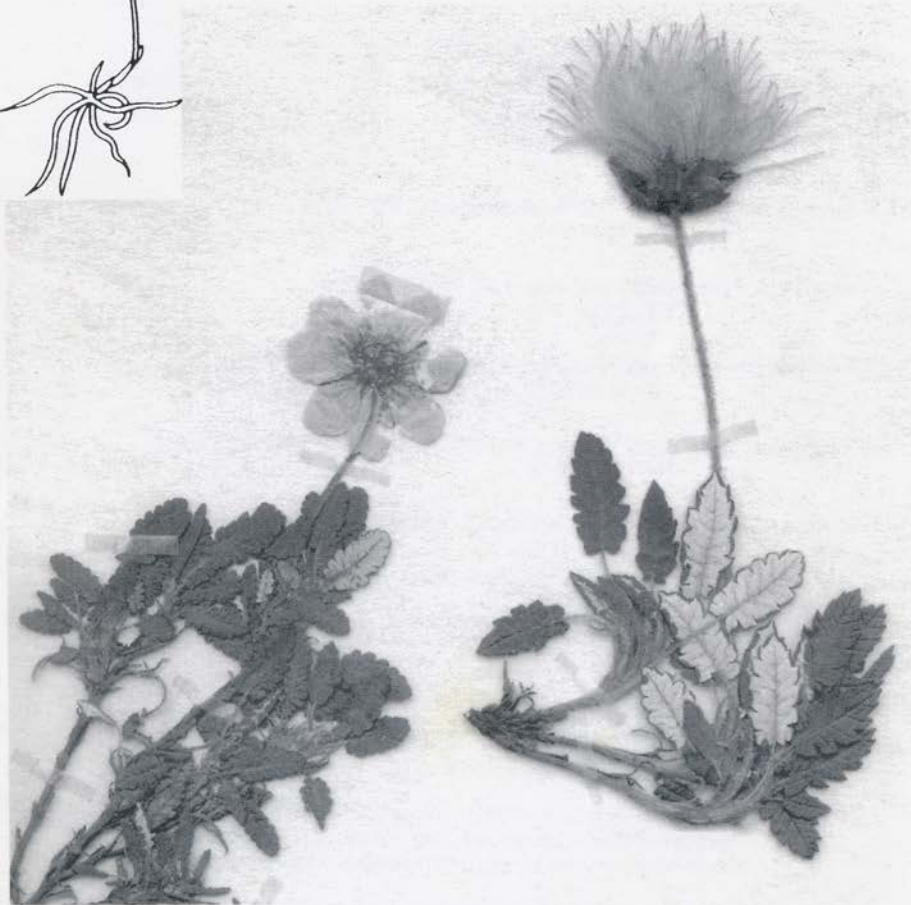
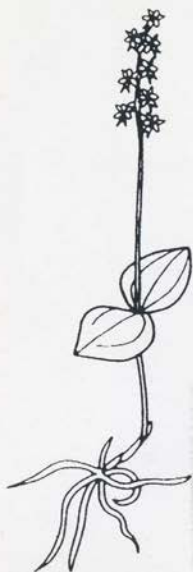

Listéra

1 - 2003

TELEMARK BOTANISKE FORENING

LISTERA - Tidsskrift for Telemark Botaniske Forening
(NBF, Telemarksavdelingen)
18. årgang, 2003, nummer 1

*****

ADRESSER OG TELEFONER:

TELEMARK BOTANISKE FORENING, Postboks 25 Stridsklev, 3904 Porsgrunn
Postgirokonto: 0530 3890647. Foreningens e-mail-kontakt: a-jhalvo@online.no

Kasserer: Åse Halvorsen, Langerødvegen 4, 3719 Skien
Tlf.: 35 50 01 35

Styremedlem: Esther Broch, Oscars gate 53, 3725 Skien
Tlf.: 35 53 05 86

Styremedlem: Bjørn Erik Halvorsen, Utsikten 4, 3911 Porsgrunn
Tlf.: 35 55 42 57

Styremedlem: Christian Kortner, Berghammeren 6, 3727 Skien
Tlf.: 35 54 57 54

Styremedlem: Trond Risdal, Orionvegen 88, 3942 Porsgrunn
Tlf.: 35 51 29 69

1. Varamedlem: Grete Stendalen, Wettergreensveg 5, 3738 Skien
Tlf.: 35 59 43 73

2. Varamedlem: Anne Vinorum, Raskenlundvegen 29, 3928 Porsgrunn
Tlf.: 35 51 25 16

Floraatlas: Bjørn Erik Halvorsen, Utsikten 4, 3911 Porsgrunn
Tlf.: 35 55 42 57
Roger Halvorsen, Hanevoldvn. 15, 3090 Hof
Mobiltelefon: 41 50 54 12

*****

I redaksjonen:

Charlotte Bakke (e-post: kaa-ba@online.no)
Priscilla Hansen (e-post: peahans@online.no)
Liv Schiemann (e-post: lisc@frisurf.no)

Forsidebildet: *Dryas octopetala* L. fra Olaf Svensens herbarium.
Telemark: Bamble, Langesund. Langesundstangen, nær sjøen.
Planten til venstre fra 23. mai 1951. Planten til høyre fra 17. juli 1953.

Baksidebildet: Fra boka *Carl Linnæi Västgöta-resa*. Illustrerad av Gunnar Brusewitz.
Wahlström & Widstrand. Stockholm, ©1978.

GÅ TIL SKOGEN

Av Phil Bosmans

Timer med en sigarett bak et ølglass i et dystert lokale og den øredøvende lyden av jukeboksen. Å, kom ut før du er helt fordervet.

Gå til skogen!

En timeplan fylt av avtaler og renning fra det ene møtet til det andre!

Gå til skogen!

Livstrett og innestengt i en egen liten verden av overdrevne eller unyttige ting.

Gå til skogen! Det er vår. Gå til skogen! Der står trærne og venter på deg. De herlige trærne som tause nyter stillheten og saften som med våren stiger opp til toppen av grenene deres. Der er fuglene ute før deg med sangen sin. Bli der, menneske, for å lytte. Der er det fred.

Du vil leve intenst. Men intenst liv er ikke oppjagd liv, renning dag inn og dag ut under presset fra hundre og én ting som trenger seg på. Du vil vite alt, være med på alt, fortære alt. Selv om du får mavesår av det! Gå til skogen.

Ta med deg brødkiver og en termos med friskt vann. Legg deg ved foten av et tre med et gresstrå mellom tennene og nyt saligheten ved ikke å gjøre noe. Da dukker de beste tankene opp i deg, nettopp da, og de vakreste drømmene. Da forsvinner de problemene som har holdt seg innestengt. Gå til skogen! Der får du en lysere sjel, et roligere mål og et fredfylt hjerte!

Og du vil si til meg: Om jeg bare kunne det!

Og jeg skal svare deg: du er alt på vei!

Glem ikke
at hver dag
blir rakt deg
som en evighet
til å være lykkelig i!

FRA REDAKSJONEN

„Snart blømer alt, frå blåe hav / til opp mot steingrå tind, / for kvar ein lovnad våren gav / skal sommaren fri inn.” (Halldis Moren Vesaas).

Har du ventet spent på et nytt *Listera*-hefte? Vi i TBF er jo engasjert i botanikk, et fagområde som spenner over så mangt. Enkelte arter, ja, til og med enkelte individer, kan vekke vår interesse. Vi kan glede oss over naturen uten nødvendigvis å være opptatt av latinske navn, systematikk eller forskning, men det er ingen tvil om at hver og en som går i dybden med hensyn til de nevnte stikkordene, får mer viten om og forståelse for og dermed også mer glede over planteverdenen rundt oss. Plutselig er alt interessant! Jeg er sikker på at flere med meg har vært i den situasjon at det å lese et plantenavn – på hvilket språk det nå måtte være – har gjort noe med oss. Vi fløy av gårde på tankenes vinger, fritt og uhemmet av rom og tid.

I år er TBFs medlemsblad *Listera* inne i sin 18. årgang! Jeg synes det er verdt å nevne. Bladet utkommer fremdeles i velkjent format, innholds-

messig belyser bidragene forskjellige sider innen botanikken takket være artikkelforfatterne som deler sine kunnskaper med oss lesere. Innfallsvinklene er mange. Det fins stoff fra lyrikken, fra begeistring over våre gamle tuntrær og fra det vitenskapelig pregede fagområdet „vegetasjonsanalyse”. En kan bli opptatt av et enkelt fenomen eller fundere over den store helheten som artene er en del av. Kanskje får den ene eller andre lyst til å sette seg inn i klassifiseringen av plantesamfunnene i og ved ferskvann, for å ta et eksempel. Litt av hvert altså – og enda mer forvirring!

Vi håper at du vil finne en ledig stund til å kose deg med bladet.

Vi takker alle bidragsyterne for artiklene til denne utgaven, for det er vel ingen tvil om dette blant medlemmene våre:

Botanikken beriker oss!

L. S.

KRANSALGEN PÅ KARMØYTUREN ...

Av Bjørn Erik Halvorsen

Da referatet fra TBFs botaniske uke på Karmøy ble laget høsten 2002, var det ennå ikke klarlagt hvilken **kransalge** som ble funnet ved Brekke, Kopervik. Jeg har nå fått beskjed om dette fra Svein Imsland. Det er Anders Langangen som har gjort artsbestemmelsen.

Det viste seg å være *Chara delicatula*, en kransalge som finnes spredt over hele landet. Den er sannsynligvis relativt vanlig. Belegget er levert til Botanisk museum på Tøyen.

TUNTREET I SEGN OG SOGE

Av Eivind Heggnes¹

„DEN GAMLE MESTER”

Diktarpresten Jørgen Moe (1813–82), som var fødd og oppvoksen på Ringerike, blei i 1853 utnemnd til res. kapellan i Sigdal og Krødsherad. Det var under sitt opphald her – på Krødsherad gamle prestegard, at han skreiv det kjende hyldningsdiktet til „Den gamle mester” – det fleire hundre år gamle eiketreet.

„Den gamle mester”, som framleis stend på prestegarden, blir teken godt vare på, kan kirkeverge og kultursekretær i Krødsherad kommune, Kari Sandvik, opplysa.

Elles er det vel storverket med å samla norske folkeeventyr saman med Asbjørnsen, som for all framtid vil gje han ein høvdingeplass i kultursoga vår.

Tuntreet

I segn, soge og folketru i det heile, hev tuntreet spela ei viktig rolle. I gamal tid blei tuntreet sett på som eit symbool på sjølve ætta si vokster og trivnad. Det var ein stad der garden sine gode vetter og fylgje heldt til. Og treet blei heilt til seinare tider sett på med nær sagt heilag ærefrykt.

Dette var i grunnen ikkje så merkeleg. For medan tida gjekk og ætteledene skifte, sto tuntreet der kvar vår med grønne greiner. Treet såg dei gamle som rusla mot livskvelden, og dei unge som voks opp.

Ennå ein vår med grønne greiner på tuntreet. „Jau, ætta skulde visseleg få leva!”

Diktaren Welhaven (1807–73) som levde omlag samstundes med Jørgen Moe, hadde òg sin „Gamle mester”. I diktet „Det fredede Træ” som er vigd til den kjende Slindebjørka, eit tunte på garden Slinde ovanfor Fimreite i Sogn, heiter det m.a.:

*Med dype Træk er i dette Billed
Vort Nordens Liv for Tankerne stillet.
Det maa ei ældes og sygne hen;
det skal fra sin Rod besjæles igjen,
og holdes i Ære,
og kjækt sin Krone mod Himlen bærel*

Det er verdt å nemna at begge dei to „Meistrane” er freda i ettertid.

¹ Artikkelen stod i *Telemark Tidend* laurdag 5. juni 1999. Vi har fått lov av forfattaren å gjengi den her i *Listera*.

Eit gammalt eiketree. Frå boka „Plant et tre” av Andreas Vevstad. 1977.

Ullebergeika

Kvar gard hev i si tid hatt eit tuntre eller eit vettetree, som sto heime ved husa. Mange stader der husa seinare hev blivne flytta, kan det nok hende at tuntreet hev komi litt avsides på garden.

Me hev rundt om i landet tre som er upp til fleire hundre år gamle. Og av desse hev fleire opphaveleg vore tuntre. Dei fleste av desse hev nå i seinare år blivne freda.

Av slike tre kan ein nemna den velduge hengebjørka som hev funne plass ved oppkjøringa til Ullern gard på Øvre Eiker, Ullebergeika ved Ulleberg herregard på Brunlanes, vidare kjempeeika på Østråt, som hev eit tverrmål på 1,2 meter ved rota. Det er rekna med at eika er over 300 år gamal, og ein meiner ho er planta i den tida Bjelkeætta eigde garden.

Og leitar ein rundt i landet, så er det ikkje vant å finna segn og soge om tuntre og vettetree.

Eikeland

Etter det folketrua fortel skal garden Eikeland øvst i Undalen ha navnet sitt etter ei stor eik, som heilt til dei seinare år sto på ein haug midt på gardstunet. Treet var omlag 1½ favn i ommål og innholt, lik Ullebergeika. Sagnet fortel at ein træl, som hadde blivne sinna på husbonden sin, skulle ha hogge av toppen i eldgamal tid. Heilt til 2–3 mannsaldrar sidan dyrka folka på garden treet på det vis at dei kvar jol sette eit krus øl, litt kjøt og nokre lefsor ved foten av treet.

Røysta i trekrona

Frå dei same trakter blir det fortalt om ein bonde som hadde ei mølle ved eit fossefall i nærleiken. Ein gong heldt bonden på til langt på natt med å kverna korn på mølla. Då han nærma seg heimen gjekk vegen under dei to store eiketrea på gardstunet. Brått hørde han mumlande røyster uppe i trekronone: „Snakk den giruge

kjerringi di tilrette, så ho blir snill mot fattigfolk!” Bonden blei vett-skremd og flaug inn til kjerringi, som låg og sov, og fortalde kva han hadde høyrte. Kjerringi blei ikkje mindre skremt, og frå den dagen var det ikkje grensor for kor gåvmild og snill ho blei mot fattige folk.

Bonden tykte han hørde røyser i tre-kronone. Teikningen er av Eivind Kivle.

Vettehaugen

På Øyslebø ved Mandal er det ein haug, som dei kallar Vettehaugen. På denne haugen sto eit stort, gammalt tre. Ved sida av dette skulde kvar mann på Øyslebø slå ei skål øl, nest før jol, til vetten som budde der. Ein gamal mann, som budde på garden blei til sist lei av dette, og tykte at han trong ølet sjølv. Han let det difor vera. Men om kvelden kom vetten heim til han, og la seg på svilla i stovedøra. Han såg ut til å vera rektig sinna. Men mannen tok ein eldsnerk frå peisen, og dreiv han ut av huset. Sidan såg han ikkje meir til vetten, og han fekk heller ikkje meir øl av folk på garden.

Offerskål

Mange stader hev det vore skikk å slå øl eller mjølk ved vettetre, som sto i nærleiken av husa. Det var som oftast ei osp eller ein rogn. Desse trea blei ofte like heilage som tuntrea. Soleis pla for lang tid sidan ei gamal kone på garden Lien i Vennesland å slå ut kjernemjøl, kvar laurdag når ho hadde kjerna, i eit gammalt, holt lindetre. Ho meinte at jorda då skulde bera rik grøde.

Ei liknande folketru er òg velkjent i Sverige. Tuntreet, eller vettetreet, svarar til det svenske „botråd” eller „vårdträd”. Etter det som går fram av folketrua og som lenge var levande der i landet, budde garden sine vetter og verjeånder der. Og dei laut ein sjå upp til med heilag age. Vårdtreet var som oftast ei gamal lind, ask eller alm, og fanst for eit par mannsaldrar sidan mest på kvar gard i Sverige. Dei var så heilage at ingen våga å bryta så mykje som eit lauvblad av dei, det ville føra til ulykke eller sjukdom. Mange svenske slekter hev fengje navnet sitt etter garden sitt „botråd”.

Når det gjeld dei gamle gravhaugane, så var vel dei meir esla som gravplass for høvdingeætta i bygda. Men dei blei òg liggjande i nærleiken av husa på garden.

I Seljord finn ein i alle fall to slike store gravhaugar. Den eine ved garden Nes ved Seljordsvatnet, den andre i nærleiken av Dyrsakuplassen, på eigedomen til Gunnar Sveinsson.

DET FREDEDE TRÆ

Av Johan Sebastian Welhaven

Ved Sognefjorden paa Gaarden *Slinde*,
der er den stolteste Birk at finde.
Paa Hydнешoug, over Kæmpens Been,
strækker den vidt sin kraftige Green,
og holdes i Ære,
og kan sin Alder mod Skyen bære.

Mens Træer og Lunde tyndes og ældes,
den holder sig frisk og skal aldrig fældes;
thi Bonden siger: «Den har i Arv
sin frodige Væxt af en Kæmpes Marv,
og i dens Skygge
er godt at vandre og godt at bygge.»

Dens Bark tør Ingen rive og riste,
og Ingen tør bryde dens Løv eller Kviste.
Hvert spirende Straa, hver Urt, der groer
i Birkens Ly, paa den hellige Jord,
vil Bonden spare,
skønt Leen skal gjennem Engen fare.

Naar Birkens skinnende Løv er borte,
og Engen er hvid, og Skyerne sorte,
naar Bonden har bragt sin Skat under Tag
og sidder ved Kveld i det bænkedede Lag
med Mad og Drikke –
han glemmer det fredede Træ dog ikke.

Han fylder med Mjød den vældige Kande,
og sender et Ord fra Grande til Grande;
de svare ham alle med Smil og med Nik,
og følge ham ud med den kraftige Drik
til Hydнешougen;
da bringe de Skjænk til Birken og Draugen.

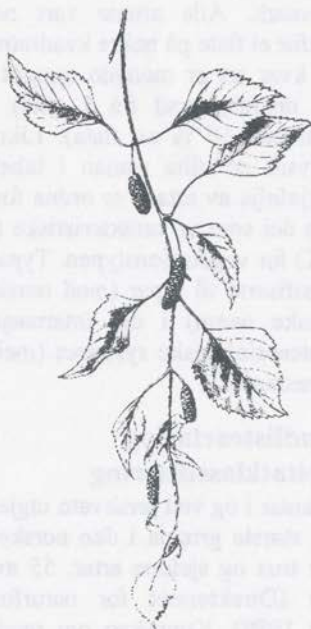
Saa danne de Kreds og slutte sig sammen,
mens Mjøden gydes om Birkestammen.
Da smelter Sneen ved Kraftens Daab,
da samle sig alle de glade Raab
i dette ene:
«Saa stande du karsk i Rod og i Grene!»

Med dybe Træk er i dette Billed
vort Nordens Liv for Tankerne stillet.
Det maa ei ældes og sygne hen;
det skal fra sin Rod besjæles igjen,
og holdes i Ære,
og kjækt sin Krone mod Himlen bære!

Fra Red.: *Leen* = ljà

Fra boka „The Tree” av Herbert Edlin.
Illustrasjon av Ian Garrard. 1978.

Fra „Norsk Flora” av Nordhagen.
Illustrasjon av Miranda Bødtker. 1970.

ÅTTE BUKETTAR TIL FERSKVASSÅRET 2003

Nokre vegetasjonstypar i og ved ferskvatn i Telemark

Av Odd Veвле, Høgskolen i Telemark, Bø

Innleiing

I og ved vatn møtest plantar med pene blomster, dekorative strå og rare tilpassingar til liv i vatn: stilt eller strøymande, reint eller ureint, grunt eller djupt vatn. Desse åtte tabellane (les: buketane) er eit bidrag til feiring av Det internasjonale ferskvassåret 2003.

Metode

Vegetasjonstypane er studerte med plantesosiologisk metode. I tabellane utgjer kvar kolonne ein lokalitet i Telemark. Alle artane vart noterte innafør ei flate på nokre kvadratmeter. For kvar art er mengde oppgitt med tall, dekningsgrad frå 1 (lite) til 5 (meir enn 50 % av flata). Liknande analysar er stilte saman i tabell og rekkjefølja av artane er ordna for å få fram dei som er karakteristiske (merka K) for vegetasjonstypen. Typane er klassifiserte til typar (med norske og latinske namn) i det internasjonale plantesosiologiske systemet (meir om det nedanfor).

Raudlisteartar og habitatklassifisering

Plantar i og ved ferskvatn utgjer den nest største gruppa i den norske lista over trua og sjeldne artar, 55 av 255 artar (Direktoratet for naturforvaltning 1999). Kunnskap om raudlisteartane sine miljøkrav og klassifisering av deira habitat er viktige hjelpe-

middel i arbeid med vern og skjøtsel. Raudlisteartar kan best vernast og skjøttast når dei opptrer i vegetasjon som dei er karakteristiske for.

Nordhagen tilrådde for over 60 år sia å bruke internasjonale plantesosiologiske omgrep for vegetasjonstypane: „*Dei omgrepa som mellom-europeiske forskarar brukar på forbund og ordnar byr på mange fordelar i vegetasjons-klassifisering. Grunnen er at då vert betegnelser som Hei, Eng og Myr overflødige som generelle (internasjonale) omgrep. Hei, Eng og Myr er ofte uklare og vanskeleg definerbare namn*” (Nordhagen 1936). I internasjonalt naturvernarbeid (European Commission 1999, Natura 2000) vert plantesosiologi brukt, og med denne buketten av vegetasjonstypar deltar Telemark i ferskvassåret med internasjonale namn på nokre vegetasjonstypar.

Plantesosiologi

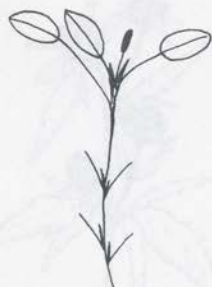
Plantesosiologi er læra om vegetasjonstypane, deira artssamansetning, miljøforhold og utbreiing. Assosiasjon er grunneininga i det plantesosiologiske systemet. Den er definert som „*ei gruppe bestand som utgjer ein type plantesamfunn der bestemte artar opptrer, og som har ein karakteristisk utsjånad og som veks under einsarta miljøforhold*”. Systemet er hierarkisk med forbund, ordnar og klassar som dei overordna einingane.

Typane (på ulike nivå) er altså definerte ved utsjånad og karakterartar: *art som har sin største forekomst, og beste utvikling i vedkommande type*. Namn på einingane er laga av plantenamn, med bestemte endingar som viser nivået i systemet, respektive *-etum*, *-ion*, *-etalia* og *-etea* for assosiasjon, forbund, orden og klasse (Weber m. fl. 2000).

I oversikta over klassane som vår ferskvassvegetasjon høyrer til, er rekkjefølgja slik at dei ustabile, artsfattige og konkurransesvake kjem før dei stabiliserte, artsrike og konkurransesterke osv. (Böttcher 1980, Vevle 1985, 1987). I denne vurderinga er livsformtypane viktige kjenne-teikn:

1. SAMFUNN I OG VED FERSKVATN

Samfunn/Livsformtype	Namn på klassen
1.1 Samfunn av andemat-typar, på/i vatn	<i>Lemnetea minoris</i>
1.2 Samfunn av frittflytande, nedsenka plantar	<i>Utricularietea</i>
1.3 Samfunn av kransalger	<i>Charetea fragilis</i>
1.4 Samfunn av flyteblad- og nedsenka langskudd-plantar	<i>Potametea pectinati</i>
1.5 Samfunn av rosettplantar, mest på grunt vatn	<i>Littorelletea</i>
1.6 Samfunn av dvergplantar, oversvømma, vekselfuktig	<i>Isoeto-Nanojuncetea</i>
1.7 Samfunn av nitrofile eitt-årige plantar	<i>Bidentetea tripartiti</i>
1.8 Sumpplantesamfunn, med gras- og urteaktige plantar	<i>Phragmiti-Magnocaricetea</i>

Potamogeton natans

Nymphaea alba

Nuphar lutea

Om vegetasjonstypene

„Underkjente i Norge”

Småblærerot-samfunna i forbundet *Utricularion intermedio-minoris* i tabell 1 er karakteriserte av nedsenka, frittflytande desimeterlange skudd av blærerotartar. Karakterartar er også nokre rosettplantar som fører eit ustabil tilvære på gjørme og grunt vatn. Slike samfunn er i Norge underkjent og „gjømt bort” som lausbotn-myr-vegetasjon, men er elles kjent som eigen klasse.

„Farlege badeplassar”

I samfunna i Tjønna-ordenen *Potametalia*, tabell 2, finst lange stenglar på tjønnaartane og lange bladskaff på nøkkerosene. Dei er farlege for badegjester. Tabellen viser flyteblad-samfunn: Kvittnøkkerose-assosiasjonen (kolonne 1), Gulnøkkerose-ass. (3–9), Vanlegtjønna-samfunn (10); og tre nedsenka tjønna-samfunn (11–13, 14–17 og 18–21).

„Sterkt verneverdige i Europa”

Tjønngras. Frå Lid.

Tabell 3 viser samfunn i Tjønngras-klasse *Littorelletea* som er karakteriserte av rotfaste rosettplantar som er mest vanlege i klart vatn. I internasjonal naturvern har land i nord-vest-Europa eit særleg ansvar for slike samfunn. Botnegras finst i Tyskland berre som frimerkemotiv over utrydda plantar. Rosettplantane kan danne vintergrøne „plenar” under vatn. Dei kan by på føde for bever og dykkande fugl. Tabellen beskriv fleire assosiasjonar i Botnegras-brasme-gras-forbundet *Lobelio-Isoetion*.

„Mange sommarblomster”

Pene blomster i tillegg til vassliljer og høge strå kan ein finne der driftmateriale og frø vert lagt opp på stranda og innimellom andre plantar. Tiggarsoleie- og Flikbrønslé-assosiasjonen høyrer til Flikbrønslé-forbundet *Bidention*. Dei er konkurransesvake, og vert nyetablerte kvart år.

Flikbrønslé. Frå O.A.Høeg
Planter og tradisjon, 1976.

„Mest vanleg i Telemark”

Elvesnelle-assosiasjonen i tabell 5 finst vanleg langs rolege elvestrekningar og i beskytta buker. Den veks djupare enn Storstarr-forbundet sine samfunn og er ført til Takrøyr-forbundet *Phragmition*.

„Dei høgaste stråa”

Tabell 6 beskriv Takrøyr-assosiasjonen *Phragmitetum* som utgjer røyrsko- gar av „siv” som kransar mange innsjøar. Dei utgjer biotopar for rikt dyreliv. Fisk går inn på grunna; fuglar finn føde i det rike insektlivet. Røyrsongar, siv- songar og sivsporv kan byggje reir i stråa. Dei høge stråa har luftingsvev ned til røtene der visse vannlevande biller kan bite hol og få luft i staden for å ta symjeturen opp til overflata.

T.v.: Sivsporv.
Hofuglen på reirkanten.
Reiret ligg lavt, like over
bakken.

T.h. Røyrsongaren
vev reiret fast mel-
lom dei stive tak-
røyra.

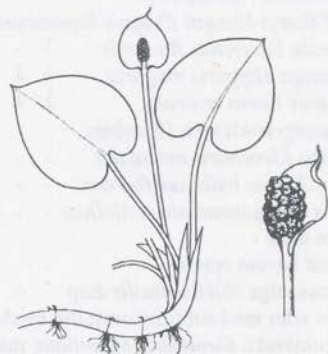
Begge illustrasjonane er frå boka „Norges fugleliv”. Det Beste, 1971.

„Dei dekorative stråa”

I Breidunkjevle-assosiasjonen *Typhaetum latifolii*, tabell 7, finst mengder av høge strå til tørre dekorasjonar. Samfunnet krev mykje næring og tåler sterk forureining.

„Den mest forureiningstålende”

Myrkongle-assosiasjonen *Callaetum palustris* i tabell 8 har skinande kvite støtteblad omkring kolbeforma blomsterstand som modnast til intenst raude frukter. Samfunnet krev mykje næring (fosfor og nitrogen) og er kanskje det mest forureiningstålende samfunnet.

Myrkongle, t.h. fruktsamling. Frå Lid.

Tabell 1. Småblærerot-samfunn i Blærerot-forbundet *Utricularion intermedia-minoris*.

Lokaliteter: 1-5: Neslandsvatn, myr nord for jernbanestasjon; 6: Bø, ved Uvdalstjønn; 7: Nome, Flåbygd, vest for Flomfjell.

Nr.	1	2	3	4	5	6	7
Areal dm ²	20	50	50	30	90	99	99
Antall arter	5	6	7	5	6	5	6

K & D Småblærerot-forbundet *Utricularion*

gytjebærerot <i>Utricularia intermedia</i>	2	2	1	3	2	.	2
småblærerot <i>Utricularia minor</i>	.	1	2	.	1	1	1
dikesoldogg <i>Drosera intermedia</i>	2	1	1	1	1	3	2
nøkkesiv <i>Juncus stygius</i>	.	.	.	.	.	.	1

Myrarter K *Scheuchzeria-Caricetea*

kvitmyrak <i>Rhynchospora alba</i>	1	1	1	1	.	.	.
duskmyrull <i>Eriophorum angustifolium</i>	.	.	1	1	1	.	1
smalsoldogg <i>Drosera anglica</i>	.	1	.	.	2	.	.

Andre arter

krypsiv <i>Juncus bulbosus terrestris</i>	1	1	1	2	1	1	.
horntorvmose <i>Sphagnum auriculatum</i>	1	.	1	.	.	.	1

Andre arter: 6: småtjønnaks *Potamogeton berchtoldii* flotgras *Sparganium angustifolium*.Tabell 2. Samfunn i Tjønnaks-ordenen *Potametalia*. Lokaliteter: 1-2, 13: Sauherad, Neshera, Evju; 3, 5-10, 12 og 21: Notodden, Skilrudtjern; 4: Skien Børsesjø 11: Notodden, Heddalsvatn ved Tuvén.

Nr.	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Areal	8	8	.	8	.	.	.	4	10	.	10	1	4	2	2	4	1	4	2	.	.
Antall arter	5	4	6	3	5	3	3	3	3	2	5	7	6	5	4	5	3	3	3	3	2

K ass. og Tjønnaks-orden *Potametalia*

kvitnøkkerose <i>Nymphaea alba</i>	5	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
storbærerot <i>Utricularia vulgaris</i>	3	2	4	.	2	.	1	.	.	.	.	1	.	1	2	1	.	.	.	.	.	.
gulnøkkerose <i>Nuphar lutea</i>	2	1	5	5	5	5	5	5	5	.	.	.	.	.	.	2	.	2	.	.	.	.
vanl.tjønnaks <i>Potamogeton natans</i>	.	.	4	2	1	.	.	.	.	5	.	1	.	.	1	.	.	1	.	.	1	.
rusttjønnaks <i>Potamogeton alpinus</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	5	5	5	.	.	.	.	.	.	.	.	.
småtjønnaks <i>P. berchtoldii</i>	1	1	.	.	.	.	.	1	.	.	1	1	1	3	4	3	5	.	.	.	.	.
buttjønnaks <i>P. obtusifolius</i>	.	.	2	.	3	1	1	4	3	.	.	.	.	.	.	.	.	.	5	5	5	5

K Takrøyr-klassen *Phragmiti-Magnocaricetea*

elvesnelle <i>Equisetum fluviatile</i>	1	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	1	1	1	1	.	.	1	1	1	1
hesterumpe <i>Hippuris vulgaris</i>	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
flaskestarr <i>Carex rostrata</i>	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

K Tjønngras-klassen *Littorelletea*

nålsivaks <i>Eleocharis acicularis</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.
krypsiv <i>Juncus bulbosus fluitans</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.
flotgras <i>Sparganium angustifolium</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.

Andre arter

andemat <i>Lemna minor</i>	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	1	.	.	.	.	1
mjukkransalge <i>Nitella flexilis</i> & sp	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

Andre arter med ein forekomst 09: myrkongle *Calla palustris*; 11: vassgro *Alisma plantago-aquatica*; 13: mjuksivaks *Eleocharis mamillata*, mannsøtgras *Glyceria fluitans*, 17: klovasshår *Callitriche hamulata*.

Tabell 3. Samfunn i Tjønnaks-klassen *Littorelletza*. Lokaliteter: : 01-9, Notodden, Heddal, Semsøyane, 10-12: Nome, Lunde, Nomevatn, 13-21: Seljord, Seljordvatn, ved Skarkevu, 22-25: Seljordvatn, vestenden.

Nr.	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
Areal	4	4	4	2	1	4	4	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Antall arter	4	6	5	7	7	5	7	5	6	6	5	6	5	4	5	4	5	4	3	4	6	5	6	6	3
K & D ass.	5	5	3	5	5	1	1	1	2	2	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	1	1	1	1	.
flotgras <i>Sparanium angustifolium</i>	.	.	1	1	1	.	3	4	4	1	.	1	1	.	1	.	.	1	1	.	1	1	1	1	1
stivbrasmegras <i>Isoetes lacustris</i>	.	.	.	.	.	.	2	1	1	1	2	2	2	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1
botnegras <i>Lobelia dortmanna</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Andre i Tjønngras-klassen <i>Littorelletza</i>	1	1	1	1	1	.	.	.	1	2	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
klovasshår <i>Callitriche hamulata</i>	.	.	1	2	.	.	.	.	2	.	1	1	2	1	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.
tusenblad <i>Myriophyllum alterniflorum</i>	.	.	.	.	.	1	1	1	4	1	4	3	3	2	2	3	2	1	2	1	2	1	2	1	1
syblad <i>Subularia aquatica</i>	.	.	1	2	1	2	1	1	1	1	1	.	1	1	1	.	1	1	.	1	1	.	1	2	4
krypsiv <i>Juncus bulbosus fluitans</i>	.	.	1	2	1	2	1	1	1	1	1	.	1	1	1	.	1	1	.	1	1	.	1	2	4
K Takrøyr-klassen <i>Phragmiti-Magnacaricetea</i>	1	1	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
vassgro <i>Alisma plantago-aquatica</i>	1	1	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
elvesnelle <i>Equisetum fluviatile</i>	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
K Tjønnaks-klassen <i>Potamoetea</i>	.	.	1	2	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
småttjønnaks <i>Potamogeton bercholdii</i>	.	.	1	2	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
blærøret <i>Utricularia</i> sp.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

Andre arter 2: vanlegttjønnaks *Potamogeton natans*, 4: evjesoleie *Ranunculus reptans*, 6: mannasøtgras *Glyceria fluitans*.

Tabell 6. Takrøyr-samfunn i Takrøyr-forbundet *Phragmition*.

Lokalitetar: 1-9: Skien, Børsesjø.

Nr.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Antall arter	5	6	3	4	4	5	4	6	5
Ass.-K.-arter									
takrøyr <i>Phragmites australis</i>	5	5	5	5	5	5	5	5	4
K Takrøyr-klassen <i>Phragmiti-Magnocaricetea</i>									
sjøsvaks <i>Scirpus selsnepe</i>	4	3	1	1	.	1	2	2	2
<i>lacustris</i>	2	2	.	.	.	.	.	.	.
myrhatt <i>Potentilla palustris</i>	1	1	.	.	.	.	1	.	.
sennegras <i>Carex vesicaria</i>	.	1	.	.	1	.	.	1	.
myrmaure <i>Galium palustre</i>	.	.	1	1	.	2	.	.	.
myrrapp <i>Poa palustris</i>	.	.	.	1	1	1	.	.	.
breidunkjevle <i>Typha latifolia</i>	.	.	.	.	.	.	1	1	2
flaskestarr <i>Carex rostrata</i>	.	2	.	.	.	.	.	.	1
myrmjølke <i>Epilobium palustre</i>	.	.	.	.	.	1	.	.	.
Andre									
vasspepar <i>Polygonum hydropiper</i>	.	.	.	.	.	.	.	1	1
Andre med ein forekomst: 1: andemat <i>Lemna minor</i> , 5: mjølkerot <i>Peucedanum palustre</i> , 8: hesterumpe <i>Hippuris vulgaris</i> .									

Tabell 7. Breidunkjevle-assosiasjon i Takrøyr-forbundet *Phragmition*. Lokalitetar: 1-5: Skien, Børsesjø.

Nr.	1	2	3	4	5
Areal	4	4	4	2	.
Antall arter	4	5	4	5	3
K ass.					
breidunkjevle <i>Typha latifolia</i>	5	4	5	5	5
Andre <i>Phragmiti-Magnocaricetea</i>					
selsnepe <i>Cicuta virosa</i>	.	.	1	1	1
flaskestarr <i>Carex rostrata</i>	1	1	.	1	.
Takrøyr <i>Phragmites australis</i>	1	.	.	.	1
kjempepiggnopp <i>Sparganium erectum</i>	1	1	.	.	.
elvesnelle <i>Equisetum fluviatile</i>	.	.	1	1	.
hesterumpe <i>Hippuris vulgaris</i>	.	1	.	.	.
Andre arter					
andemat <i>Lemna minor</i>	.	.	1	1	.

Tabell 8. Myrkongle-assosiasjon *Callaetum palustris* i Storstarr-forbundet *Magnocaricion*.

Lokalitetar: 01-13: Notodden, Skilrudtjern og andre kroksjøar i Heddal.

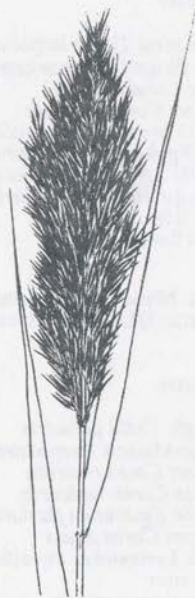
Nr.	01	02	03	04	05	06	07
Areal	4	4	8	2	4	2	5
Antall arter	4	4	4	3	4	3	3
K ass.							
myrkongle <i>Calla palustris</i>	5	5	5	4	5	5	5
Takrøyr-klassen <i>Phragmitetea</i>							
flaskestarr <i>Carex rostrata</i>	.	.	1	1	1	1	1
sennegras <i>Carex vesicaria</i>	1	.	.	.	1	.	.
elvesnelle <i>Equisetum fluviatile</i>	.	2	.	.	.	.	.
kvass-starr <i>Carex acuta</i>	.	1	.	.	.	.	.
gulldusk <i>Lysimachia thyrsoflora</i>	1	.	.	.	.	.	.
Andre arter							
andemat <i>Lemna minor</i>	3	2	2	1	1	1	1
Andre arter med ein forekomst: 3: vassrøyrkvein <i>Calamagrostis canescens</i> , 4: brønnkarse <i>Rorippa palustris</i> , 7: butt-tjønnaks <i>Potamogeton obtusifolius</i> .							

Litteratur

- Böttcher, H. 1980. Die soziologische Progression als Anordnungsprinzip der Gesellschaften im pflanzensoziologischen System. – *Phytocoenologia* 7: 8–20.
- Direktoratet for naturforvaltning 1999. Nasjonal rødliste for truede arter i Norge 1998. Norwegian Red List 1998. – DN-rapport 1999–3, Trondheim, 162 pp.
- European Commission 1999. Natura 2000. Interpretation Manual of European Union Habitats. – European Commission DG Environment, Eur 15/2, 119 pp.
- Nordhagen, R 1936: Versuch einer neuen Einteilung der subalpinen-alpinen Vegetation Norwegens. – *Bergens Museums Årb. Naturv. R.* 7, Bergen, 88 pp.
- Vevle, O. 1985. Norwegian Vegetation types. Mapping Codes according to sociological progression. – *Telemark distriktshøgskole Skrifter* 105: 1–39, Bø i Telemark.
- Vevle, O. 1987. Norske vegetasjonstypar 4. utg. – Bø, 116 s., 20 pl.
- Weber, H.E., Moravec, J. & Theurillat, J.-P. 2000. International Code of Phytosociological Nomenclature. 3rd edition. – *J. Veg. Sci.* 11:739–768.

Brei dunkjævla. Frå O.A. Høeg, 1976.

Takrøyr. Frå Lid.

NEDERLANDSK KRYPTOGAMEKSKURSJON TIL VINJE I 2002

Av Kåre Homble¹

Den nederlandske mose- og lavforeningen, *Bryologische en Lichenologische Werkgroep van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging*, arrangerer utenlandsekskursjon annet hvert år, og i 2002 valgte de Norge. Det ble Vinje i Telemark, fordi bygda er lite utforsket og har lett tilgjengelige fjellområder. Vinje er med sine 3117 km² Telemarks og en av Sør-Norges største kommuner. Med Velemoen Camping i Edland som utgangspunkt oppsøkte deltakerne, profesjonelle og amatører, i alt vel 30 i tallet, fra 23. juli til 2. august, omlag 15 lokaliteter rundt om i Vinje, fra Åmot i sørøst til Haukelifjell på grensa mot Hordaland i vest. Ekskursjonen ble omtalt i Vest-Telemark Blad (Brauti, 2002).

Ekskursjonen var lagt opp etter besøk året i forvegen og ble ledet av Han van Dobben, som snakker utmerket norsk etter flere sommerturer i Norge, lichenologen Leo Spier og bryologen Henk Siebel. For hver lokalitet ble det skrevet artslister for moser og lav, og det ble tatt med belegg for seinere bestemmelser. Artslistene vil bli publisert i foreningens tidsskrift, *Buxbaumia*, når alt er bestemt, ventelig i 2004.

Jeg var så heldig å få være med de entusiastiske kryptogambotanikerne den siste uka, og her skal jeg nevne

erfaringen jeg fikk om tre torvmosearter og deres hyppighet, men spesielt vegetasjonen på to interessante myrer som vi kom over.

Lapptorvmose *Sphagnum subfulvum* (se oversiktsbilde og en plante nedenfor) ble skilt ut som art fra den

vanligere og mindre krevende **blanktorvmosen** *S. subnitens* i 1944 (Sjör, 1944), og den ble påvist første gang i Sør-Norge av Helge Buen (Buen, 1947) i ei rikmyr i Nordmarka nord for Oslo. I 1951 undersøkte Buen torvmosefloraen i en del av Vest-Telemark (Buen, 1952), blant annet i Rauland (nå Vinje). Fra denne undersøkelsen ligger det fem belegg

¹ Illustrasjonene på side 17 og 18 er tatt fra boka „North-West European Sphagna“ av Harry Andersson, Kungälv, 1989.

av lapptorvmose i mose-herbariet i Botanisk museum i Oslo, herav to fra Rauland. Det har seinere vist seg at lapptorvmose er en karakterart for intermediær og rikere fastmattevegetasjon i åpen myr. Den tida jeg var med på ekskursjonen i Vinje fant vi den hver dag, fra 450 til 1200 m o.h., men Vest-Telemark er nok det sørvestligste av denne nordøstlige artens hovedutbredelsesområde i Norge.

Skartorvmose *Sphagnum riparium* (se oversiktsbilde og en plante nedenfor) er en nordlig art som i Norge er vanlig i kantnære, fattige og intermediære mjukmatter og sig i myr. Buen (1952) fant ikke arten ved sine undersøkelser i Vest-Telemark, og i undersøkelse

av skartorvmose i Norge seinere (Buen, 1961) nevnes sørvestgrense ved to funn i Hordaland, ett i Vest-Agder og to i Aust-Agder. Moseherbariet i Oslo har fire belegg fra Telemark: to med usikker stedsangivelse (Kjær 02.08.

1867, Størmer 09.07.1956), ett fra Drangedal: Flaugatjønn i Tørbel (J. Lid, 22.06.1921) og ett fra Vinje: Gottlidstjern (?), sørvest-vik (Torleif Gundersen, 05.08.1952). Sjøl med spesiell oppmerksomhet rettet mot arten kunne vi påvise den bare en gang den uka jeg var med i Vinje: i kanten av en vannpytt i et trau sør for Stålvatnet på Haukelifjell, ca. 1000 m o.h.

Den nordlige arten **bjørnetorvmose** *Sphagnum lindbergii*, (se planten t. h.) som er en vanlig og nordlig art med omlag samme utbredelse som skartorvmose, men som strekker seg litt lenger sørover i Europa, viste seg derimot å være en av de vanlige torvmosene i Vinje. Bjørnetorvmose vokser hovedsakelig i åpen myrvegetasjon og sig, i fattige og svakt intermediære mjukmatter. Buen har også undersøkt denne arten i Norge (Buen, 1958).

- Myr rundt bekken som renner ut i Vinjeåi fra vest ved Neset sør for Særendsgrend, 490 m o.h. (UTM (WGS 84): 32V MM 393 050), oppsøkt 30.07.2002.

Myra har fastmattedominert rikmyrvegetasjon. Feltsjiktet er dominert av

blåtopp *Molinia caerulea*, bjønnskjegg *Trichophorum caespitosum* og sveltull *Trichophorum alpinum*, bunnsjiktet av lapptorvmose *Sphagnum subfulvum*, rosetorvmose *S. warnstorffii*, klubbetorvmose *S. angustifolium* og krattorvmose/sump-torvmose *S. centrale/S. palustre*. Andre arter i feltsjiktet er breiull *Eriophorum latifolium*, gulstarr *Carex flava*, tvebustarr *C. dioica*, dvergjamne *Selaginella selaginoides*, fjelltistel *Saussurea alpina*, jåblom *Parnassia palustris* og marigras *Hierochloa odorata*. I bunnsjiktet vokser også blanktorvmose *Sphagnum subnitens*, kroktorvmose *S. subsecundum*, flotorvmose/horn-torvmose *S. inundatum/S. auriculatum*, stauttjønne *Calliergon giganteum*, rødmakk-mose *Scorpidium revolvens*, stormakk-mose *S. scorpioides* (se illustrasjonen på side 20) og myrstjerne-mose *Campylium stellatum*.

På steiner i bekken der den kommer ned lia fra sør og flater ut på myra, ble det funnet en ganske sjeldent forekommende levermose, skvalmose *Eremonotus myriocarpus*.

Utilgjengelig blant blokker, om lag 2 m over vannflata i den senkede Vinjeåi, på sørsida av utløpet av bekken gjennom myra, vokser snøsildre *Saxifraga nivalis*, 480 m o.h. (32V MM 396 048). Av de sju herbariebeleggene av snøsildre fra Vinje i herbariet i Botanisk museum i Oslo er angitt hoh. 790 m på et funn ved Møsvatn som det lågeste; men for et belegg fra Hjartdal (Wischmann) er angitt hoh. 240 m.

- Myr rundt lite tjern sørvest for Myri, i vestkant av Tveitevatnet ved Edland, 598 m o.h. (UTM (WGS 84): 32V MM 213 220), oppsøkt 01.08.2002.

Tjernet er senket ca. 1/2 m ved oppgrøfting av utløpet i øst, uten at dette har fått særlig påvirkning på myrvegetasjonen. I den bratte nordvendte lia i sør er det laget en skogsbilveg i overkant av myra. Myra rundt tjernet består av fattig og intermediær mjuk- og fastmattevegetasjon med flaskestarr *Carex rostrata* som dominerende feltsjiktsart. I bunnsjiktet vokser klubbetorvmose *Sphagnum angustifolium*, lapp-torvmose *S. subfulvum*, blanktorvmose *S. subnitens*, kroktorvmose *S. subsecundum*, skeitorvmose *S. platyphyllum*, flotorvmose/horn-torvmose *S. inundatum/S. auriculatum*, bleiktorvmose *S. flexuosum*, vortetorvmose *S. papillosum*, bjørnetorvmose *S. lindbergii*, fagretorvmose *S. pulchrum*, lurvtorvmose *S. majus*, stivtorvmose *S. compactum* og messing-mose *Loeskyprnum badium*.

I en erodert flekk i myra på nordøstsida av tjernet vokser myrkråkefot *Lycopodiella inundata*, sammen med blant annet en art av levermoseslekta skovlmose *Odontoschisma*.

I et rikere kildepåvirket sig på sørvestsida av tjernet, der rosetorvmose *Sphagnum warnstorffii* dominerer og også beitetorvmose *S. teres* og vritorvmose *S. contortum* inngår, for-

uten blant annet rødmakkmose *Scorpidium revolvens*, myrstjerne-mose *Campylium stellatum* og saglommemose *Fissidens adianthoi* des, vokser klubbestarr *Carex bux-*

baumii subsp. *buxbaumii*, og der var 15 blomstrende individer av myggblomst *Hammarbya paludosa*, som er sjelden i Vest-Telemark.

Illustrasjon av makkmose fra boka „Moseflora” av K. A. Lye. 1974.

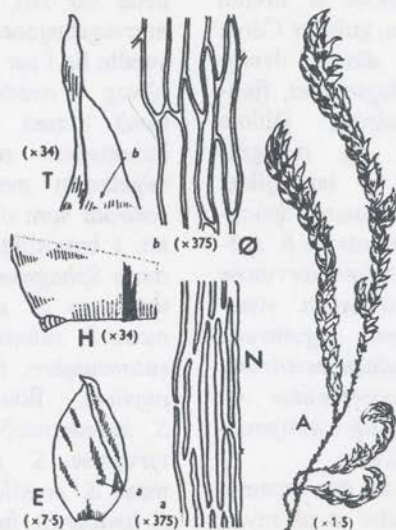

Fig. 39. *Scorpidium scorpioides* Makkmose. A = kraftig skudd, E = blad, T = bladspiss, H = bladhjørne med noen få store hjørneceller og en kort dobbelnerve, N og Ø = celler fra nedre og øvre del av bladet.

Litteratur

Brauti, E. 2002. Botanisering i norske fjell. *Vest-Telemark Blad* torsdag 13. august, s. 17.

Buen, H. 1947. *Sphagnum subfulvum* ny for Sør-Norge. *Blyttia* 5, s.73–75.

Buen, H. 1952. Et bidrag til Sphagnum-floraen i Vest-Telemark. *Blyttia* 10, s. 88–94.

Buen, H. 1958. *Sphagnum lindbergii* in Norway. *Nytt Magasin for Botanikk* 6, s. 129–134.

Buen, H. 1961. *Sphagnum riparium* in Norway. *Nytt Magasin for Botanikk* 9, s. 25–31.

Sjörs, H. 1944. *Sphagnum subfulvum* n. sp. and its relations to *S. flavicomans* (Card.) Warnst and *S. plumulosum* Röhl PP. *Svensk Botanisk Tidskrift* 38, s. 403–427.

OM NAVNEFORVIRRING OG IDENTITET

Av Elin Conradi

I et selskap vi var i påstod en dame med stor sikkerhet at det vokser gulveis på Sørlandet, hvilket ifølge floraen ikke kan være riktig. Men damen hadde rett, hun, ut fra sitt lokalspråk. Det er kusymren som ifølge Høeg har fått det navnet i Kristiansand-området.

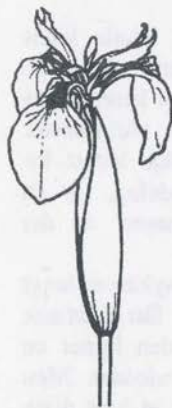
Gulveis. Fra Nordhagen.

Det blir heller ikke lettere å orientere seg blant andre norske plan-

Kusymre. Fra Lid.

ter når Norsk plante nomenklaturråd har foreslått at sverdlije ikke lenger bør hete sverdlije, fordi den ikke tilhører liljefami-

Sverdlije. Fra Lid.

lien. Den bør hete sverdiris. Ifølge Høeg kaller folk over store deler av landet denne planten for lilje bl.a. på grunn av bladenes form.

Den sør- og vestlandske *Primula vulgaris* heter kusymre både lokalt og i floraen, men når den kommer inn i hus og have i form av hybrider bør den ifølge Norsk plantenomenklaturråd bli til en kusymreprimula.

Det er ikke bare på norsk det kan bli språkforvirring. Vanskelig blir det også når det internasjonale plantespråket bærer preg av at botanikere kan ha forskjellige meninger om hva planten skal hete.

Stakkars strutsevinge, eller kanskje heldig, som har vært gjenstand for så megen oppmerksomhet?

Bregner er spennende, og særlig har jeg lagt min elsk på vår egen flotte strutsevinge. Da jeg fant et ukjent navn, *Matteuccia germanica*, i en katalog ble jeg nysgjerrig – kanskje er det en lillebror til strutsevingen? Og jeg begynte å lete ...

Hverken i det danske eller det norske Hagebruksleksikonet var det noen slik plante, heller ikke i *Flora Europaea*. Men der var det en som het *Struthiopteris germanica*, med synonymene *Struthiopteris filicestratum* og *Matteuccia struthiopteris*. Begynte jeg å nærme meg?

I Hegis store floraverk *Illustrierte Flora von Mittel-Europa*, finner jeg en plante som heter *Struthiopteris germanica*, men nå som synonym for *Onclea struthiopteris*.

Det er flere bøker å bla i:

I Linnés *Species plantarum* er det heller ikke hjelp å få, bare mer forvirring. Etter litt leting finner jeg navnet *Struthiopteris* i registeret, men nå i slekten *Osmunda*. Ikke noe endelig svar her heller.

Strutsevinge Matteuccia struthiopteris (L.) Tod.
Tegning av Miranda Bodiker. Fra Nordhagen, 1944.

Jeg går videre i bokhyllen:

I Hyllanders *Nordisk kärlväxtflora* finner jeg en plante som heter *M. struthiopteris*, og med en hel rekke av kombinasjoner i synonymer: *Osmunda struthiopteris*, *Onclea struthio-*

pteris, *Struthiopteris filicastrum*, *Pteris struthiopteris*, og *Struthiopteris germanica*.

Værsgo' bli gær'n! Nå har jeg registrert åtte forskjellige navn gjennom årene på denne bregnen. Men har jeg nå endelig funnet ut hva *Matteuccia germanica* er? Jeg spør min private oppslagsbok, Finn, og får bekreftelsen: Det er ingen grunn til å bestille *Matteuccia germanica*, vi har allerede nok av norsk strutsevinge i haven.

PS: I siste Lid står *Struthiopteris filicastrum* som synonym, og det er selveste Linné som har gitt strutsevingen navnet *Matteuccia struthiopteris*.

Stakkars „halvveis”, hva skal nå du egentlig hete?

Navnet hvitveis er greit, alle nordmenn kjenner den, og svært mange vet at det er en *Anemone* som har fått navnet *nemorosa*, som forteller at den vokser i lunder. På norsk har denne kjære vårplanten, som seg hør og bør, mange norske navn, avhengig av hvor i landet vi bor.

At en plante får sitt lokale landspråk er greit. „-veisene” heter jo „sippa” på svensk, og det lærer vi oss lett, men å diskutere vårblomster med en danske er kanskje lettest for en nordmann fra Trøndelag, for en „simmer” og en „sømmer” er det samme.

Hvitveisens gule motstykke er langt mer uvanlig, og den har fått et latinsk navn som forteller at den ligner en soleie i fargen, *ranunculoides*. Men så har det seg altså slik at hvis disse to møtes kan de krysse seg, og nå

begynner vanskelighetene med å gi disse blomstene navn.

Med både forskjellige lokalnavn og nasjonalnavn, burde det være godt å ha latinen å ty til, men så opplever vi at de latinske navnene på en krysning blir en utfordring. Hvis vi oppdager en anemone i en utenlandsk katalog under navnet *Anemone x lipsiensis* Beck, blir vi nysgjerrige og begynner å lete. I en annen katalog fristes vi med *Anemone x intermedia* Winkl. En plantesamler i England kjøper *A. x lipsiensis*, og så tror vi kanskje at vi har gjort store erobringer i spennende nye krysninger. Hvem kan ane at det er akkurat samme planten det gjelder, og at det simpelthen er en naturlig krysning?

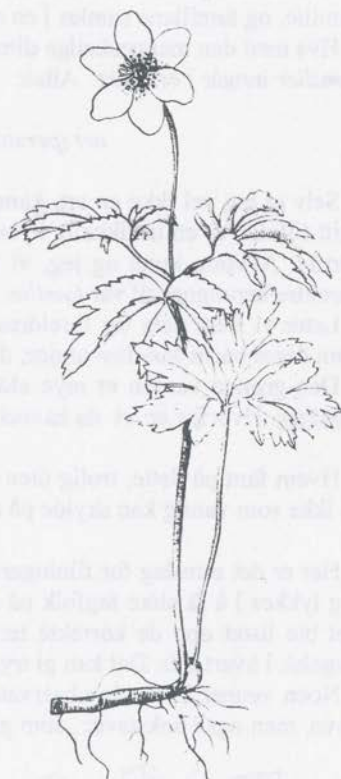
Det forkortede personnavnet etter plantenavnet minner oss om at det å navnsatte planter ofte er en personlig sak. Både Beck von Manna-gettu u. Lerchenau (1856–1931) i Tsjekkoslovakia og M. Winkler (1812–1882) mente nok at det var noe spesielt ved denne planten, slik at den også burde få et eget navn. Hvem som var først ute er ikke godt å si, men når Beck gav den navn, var det kanskje fordi noen hadde funnet krysningen i nærheten av Leipzig (*lipsiensis*)?

I Mossbergs *Den nordiska floran* fra 1992 finner vi ikke noen „halvveis”.

I 1994-utgaven av Lid heter planten ganske enkelt *Anemone nemorosa x ranunculoides*, men i det svenske *Kulturväxtlexikon* fra 1998 finner vi *Anemone x lipsiensis*.

For oss nordmenn er ordet gulveis og begrepet „krysning mellom hvitveis og gulveis” entydig og greit, men helst bruker vi gulveiselskere kjælenavnene „halvveis” og „midtveis”.

Vi har i mange år hatt en liten bestand av „halvveis” og mener at en slik krysning mellom hvitveis og gulveis er steril, men hvorledes kan det da ha seg at det kom en ny plante mange meter bortenfor? Vi undres.....

Anemone nemorosa L. (Hvitveis, hvitsymre).
Tegning av Miranda Bødtker.
Fra Nordhagen, 1970.

BESLEKTEDE FAMILIER?

Av Øyvind Skauli

I TBF er vi mange som er opptatt av vegetasjonen som vi er omgitt av. Opptatt? Ja, mer enn det! Vi vandrer og vi reiser, oppsøker og opplever floraen som en av livets store gleder.

Bare et fåtall av oss har naturvitenskapelig utdanning, men vi får jo etter hvert kjennskap til hvordan artene kan grupperes etter fellestrekk i form og biologi.

I den botaniske vitenskap er artene gruppert slik, har vi erfart:

art – slekt – familie – orden

Det er mange arter i de fleste slekter, og det kan være mange slekter i en familie, og familiene samles i en orden.

Hva med den menneskelige dimensjon? Vi er jo vant med at vår egen og andre familier inngår i en slekt. Altså:

art (person) – familie – slekt

Selv er jeg vel ikke en art, kanskje nærmere en hybrid, bortsett fra at jeg da, i mitt tilfelle, er en uskikkelig hybrid, siden jeg har avkom, som også har vist seg fertile. Avkom, kona og jeg, vi er i en familie. Også mine søsken og avdøde foreldre henregnes til vår familie.

Leter vi frem data for foreldres og besteforeldres opphav, og de forgreninger som deres barns familier utgjør, da studerer vi slekta. *Slekts*-granskning.

Den grønne verden er mye eldre enn mennesket, derav: *arter* i *slekter* i *familier*. Hvorfor er vi da havnet i *familier* i *slekter*?

Hvem fant på dette, trolig uten å se seg om? Dumhetene må være så gamle at vi ikke som vanlig kan skyldte på ei Språknemnd.

Her er det armslag for filologer som kan gi oss en historisk forklaring. Og om jeg lykkes i å få slike fagfolk på banen, ja, da kunne det også ha vært kjekt om det ble listet opp de korrekte termer for *art*, *slekt* og *familie* på latin, tysk og engelsk i hvert fall. Det kan gi trygghet i fagbøkene vi kommer borti.

Noen venner er travle observatører i det østlige Middelhav. Der er ikke bare navn, men også bokstaver „som gresk” for meg, så det kan bero.

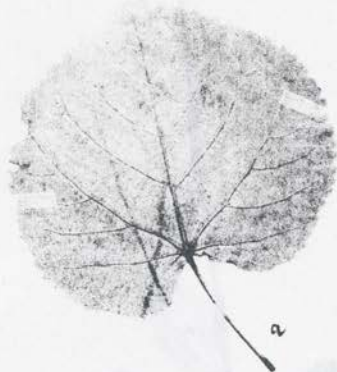
Øyvind
(„grønn” i mange profesjoner)

OLAF SVENDSENS HERBARIUM SAMTALE OM HANS STORE HOBBY: BOTANIKKEN

Av Liv Schiemann

I april i år møtte vi tre i Listera-redaksjonen Olaf Svendsen hjemme hos ham til en uformell samtale. Han hadde allerede funnet fram mange av de i alt 36 pappkartongene med sine kjære, pressede planter fordelt på ca. to tusen planteark. Hans store lidenskap var og er botanikk!

„Jeg liker egentlig ikke å bli intervjuet,” sier han. Men da var vi allerede for lengst kommet i gang. „Den første planten jeg presset var visstnok en hestehov.” På etiketten til et annet tidlig funn, fra Gimsøy, står årstallet 1942!

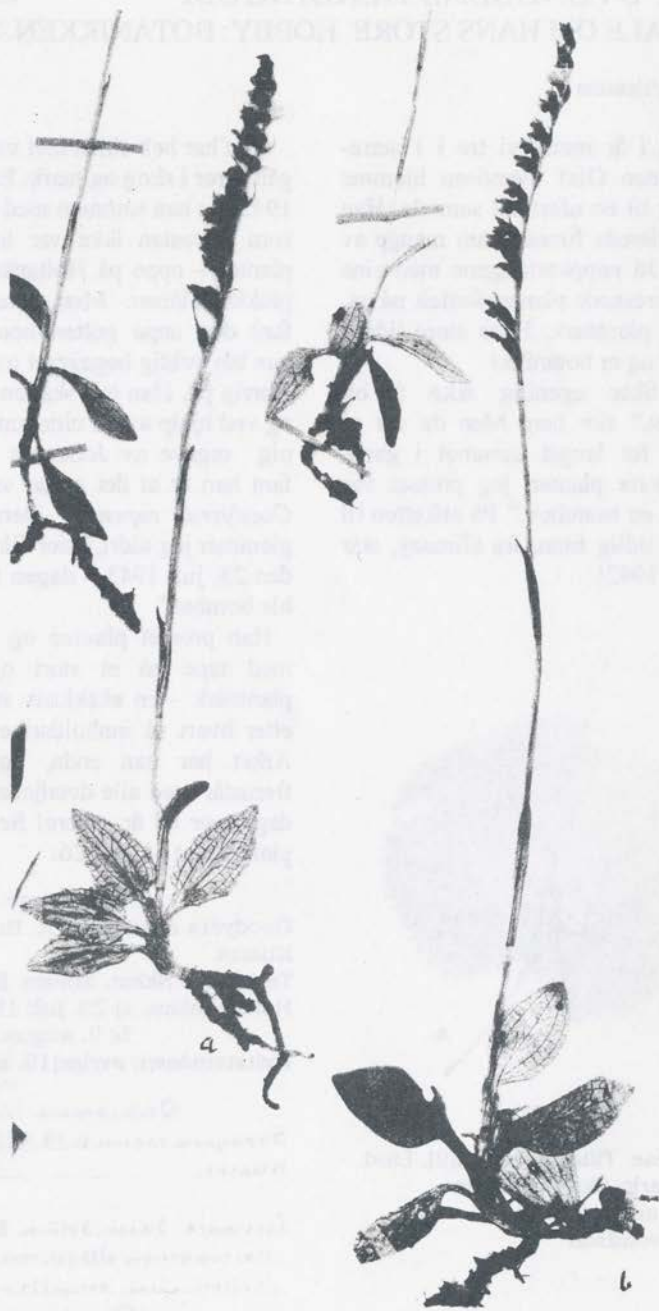
Tiliaceae. *Tilia cordata* Mill. Lind.
Telemark: Skien, Gimsøy
a) 31. august 1942
Olaf Svendsen

Olaf har helt siden han var liten gått turer i skog og mark. En dag i juli 1943 var han sammen med faren sin – som forresten ikke var interessert i planter – oppe på Holtankollen for å plukke blåbær. Men denne gangen fant den unge gutten noe nytt som han ble veldig begeistret over og nysgjerrig på. Han tok skatten med hjem og ved hjelp av en uinnbundet foreløpig utgave av Johannes Lids flora fant han ut at det måtte være knerot *Goodyera repens*. „Denne dagen glemmer jeg aldri,” sier Olaf, „det var den 23. juli 1943 – dagen før Herøya ble bombet.”

Han presset planten og festet den med tape på et stort og „riktig” planteark – en eksklusiv start på det etter hvert så innholdsrike herbariet. Arket har han enda, og kneroten fremstår med alle detaljene like fint i dag, over 60 år senere! Se utsnitt av plantearket på side 26:

Orchidaceae
Goodyera repens (L.) R. Br.
Knerot
Telemark: Skien, Solum. Blåbærskog
Holtankollen: a) 23. juli 1943 b) 9. august 1958
Hvitsteinåsen: øvrige) 19. august 1965

Orchidaceae
Goodyera repens (L.) R. Br.
Knerot
Telemark: Skien, Solum, Blåbærskog
Holtankollen: a) 23. juli 1943, b) 9. august 1958
Hvitsteinåsen: øvrige) 19. august 1965
Olaf Svendsen

På realskolen, i biologifaget, skulle elevene lage et herbarium. Olaf tente på oppgaven, og han syntes arbeidet med plantene var mer moro enn plikt. Resultatet ble at han leverte et prakt-eksemplar med skikkelig tørkede planter, og alle var pent plassert på arkene. „Det var jeg som gjorde det best,” vedgår han beskjedent. Hans store interesse for botanikk var vekket! Den resulterte i en livslang glede og nysgjerrighet for plante-verdenen. „Det har alltid vært veldig moro å jobbe med herbariet,” sier Olaf.

Den første tiden var han alene om hobbyen sin som var å samle og presse planter. Bestemmelsen av artene var av og til ganske vanskelig. Da var det godt å kunne spørre ekspertene i Oslo om råd. Han ringte til Botanisk museum en gang etter at han var ferdig med skolen, for å spørre om en plante. Så reiste han inn til Botanisk museum der han traff selveste Johannes Lid, og pratet med ham. „En meget hyggelig mann,” sier Olaf flere ganger. „Alltid var han villig til å svare på alle mine spørsmål.”

Dessverre hadde ingen andre i hans familie „blomsterinteressen”. Og heller ingen han kjente hadde samme begeistring for planter, men det tok ikke motet fra ham. I alle år inntil TBF ble stiftet i 1980 var han alene på turene sine, for det meste rundt omkring i Telemark – så langt han kunne komme med sykkel, tog eller buss. „Egen bil har jeg forresten aldri hatt,” sier Olaf. Etikettene på plantearkene fra den første tiden forteller

oss at Telemark stod hans hjerte nærmest: Skien, Gimsøy; Porsgrunn, Eidanger; Bamble, Langesund; Kragerø. Men da TBF kom i gang med sin turvirksomhet, ble det andre forhold for botanisk interesserte. På turene til TBF samlet han inn mange flere interessante planter til herbariet – fra rundt omkring i nærmiljøet og fra fjellet, ja til og med fra utlandet: Danmark med Tønder og Bornholm, Sverige med Øland og Gotland.

Polygaláceae

Polygala comosa Schkuhr.

Toppblåfjær

Sverige: Gotland, Visby socken

Gustavsvik

22. juni 1987 Olaf Svendsen

„Botanisk forening har betydd svært mye for meg!” sier Olaf. Samlingen har økt enormt i omfang etter at han kom med i TBF. „Jeg synes det har vært veldig interessant og moro å ha vært med i foreningen,” sier han.

Mens andre fotograferte plantene på nært hold, tok Olaf vare på dem på et herbarieark. „Jeg selv har aldri fotografert,” sier han, „men jeg har alltid likt godt å se på lysbilder.” Og det har han hatt god anledning til på TBFs innemøter gjennom mange vinterhalvår.

Presset plante i høyre spalte:

Ophioglossaceae

Ophioglóssum vulgatum L.

Ormetunge

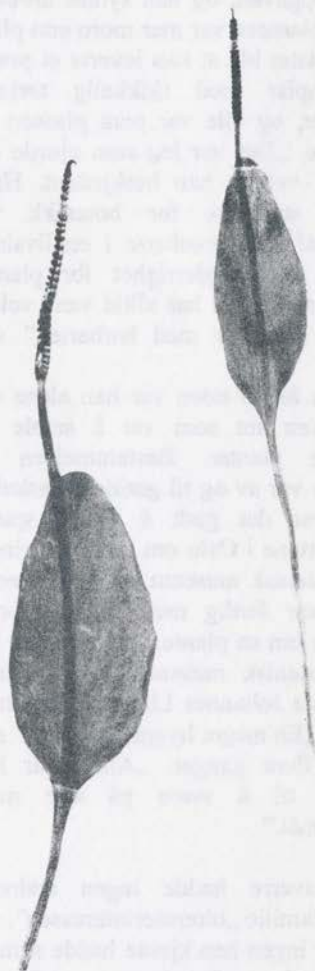
Sverige: Øland. Ved Petgårde träsk

21. juni 1983 Olaf Svendsen

Hans artskunnskap er ufattelig stor. Det er nok mange i foreningen som har hatt gleden av å være sammen med Olaf på TBFs turer. Den kjente skikkelsen med plastposen i hånden, ruslende uten hastverk, oftest med blikket rettet i bakken, har vært et oppkomme av informasjon, både for nye og gamle medlemmer. Hvor ofte har vi ikke hørt ropet: „Olaf, kom hit. Hva er dette for noe?”

På sommerturene har vi pleid å ha en samling om kvelden, og da dukket Olaf alltid opp et par timer etter oss andre. Først av alt konsentrerte han seg om sine innsamlede planter som måtte stelles. Han hadde konstruert en mindre presse for slike turer – to finérplater på ca. 20 × 30 cm bundet sammen med en lærreim. Men

hjemme brukte han to finérplater på nærmere 30 × 40 cm, og som vekt

oppå – hva ellers? – en 40 cm lang bit av en jernbaneskinne. (Det står mer om hans yrke lenger nedenfor.) „Og den er tung!” Olaf viser fram gjenstanden. I tillegg brukte han flere mursteiner. For å absorbere fuktigheten i plantene mens de lå i pressen, brukte han simpelthen avisappir.

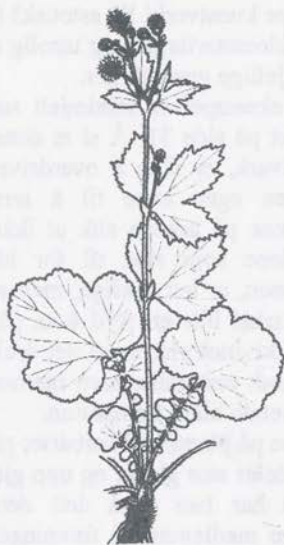
Plantearkene Olaf bruker, er av samme størrelse (h. 46 cm × br. 28,4 cm) og type som Botanisk museum på Tøyen har i sitt herbarium. De ferdigpressede eksemplarene er satt pent opp på arkene, ofte ble flere planter av samme art arrangert sammen. Mange eksemplarer har holdt seg bemerkelsesverdig grønne. – Det er en fryd å se gjennom Olafs herbarium.

På spørsmålet om han har spesialisert seg på noen familier eller slekter, svarer Olaf: „Nei, det har jeg ikke.” Han bestemte plantene etter Lids flora. Han har alle utgitte bind. Den første utgaven kom i 1944, men den var bare heftet. Han fikk den senere innbundet i Skien. „Og se den tykke floraboken her. Det er den sjette utgaven fra 1994, utgitt hele 50 år etter den første!”

Av yrke var han „jernbanemann”. Den 14. januar 1946 begynte hans yrkesliv som telegrafist i NSB, i 1989 gikk han av med pensjon. Han var hele tiden i sin aktive tid tilknyttet Borgestad stasjon i Skien. Han holdt orden på pengene, som han selv sier. Og da er det ikke så rart at han i mange år var foreningens kasserer.

Han botaniserte ofte i miljøet rundt jernbanestasjonene han kom til, men han var nok mest opptatt av Borgestad stasjon. Han fant – „for lenge siden” svarer Olaf på spørsmålet om tidspunktet – *Geum macrophyllum* som på norsk heter amerikahumleblom. I Lids flora (vel å merke i 1994-utgaven) nevnes planten med forekomsten: „Te Skien”.

Illustrasjonen nedenfor er tegnet av Dagny Tande Lid:

Og når det gjelder *Floraatlas for Telemark*, så er mange av prikkene belagt i hans herbarium.

Olaf kommer selv inn på hva som skal skje videre med herbariet sitt: „Jeg ønsker å gi samlingen min til Botanisk museum.” Hans herbarium er kjent utover Telemarks grenser, og han har lenge hatt god kontakt med museet i Oslo. – Disse eskene inneholder jo et livsverk!

Har andre vært interessert i herbariet ditt? „Jo, jeg ble konsultert som en kyndig person,” sier han om seg selv. Starr er for de fleste en vanskelig gruppe, men bare spør Olaf, da får du svar på hvilken art ditt funn er. De mange plantearkene med starr – alle perfekt presset – forteller mye om en begeistret samler.

Og flere esker hentes fram. Jeg er full av beundring – mange av arkene er rene kunstverk! Så estetisk! Mange fine blomsterfarger, og utrolig mange forskjellige grønnfarger.

Et eksempel er sandmjelt som her er vist på side 31. Å si at dette er et kunstverk, er ikke å overdrive. Olaf har en egen evne til å arrangere plantene på arkene slik at ikke bare detaljene som skal til for identifikasjonen, er lett synlige, men at også hele arket blir en fryd å se på. Man har ikke inntrykk av at det dreier seg om dødt materiale, men nærmest om et levende bilde fra naturen.

Å se på plantene i herbariet gir Olaf fremdeles stor glede, og opp gjennom årene har han også delt den med mange medlemmer i foreningen vår. TBF har flere ganger hatt innemøter som ble kalt „herbariekvelder”, og

Olaf Svendsen har alltid vært generøs med å vise plantearkene sine og fortelle om artene. De som enda ikke har vært med på TBFs årlige herbariemøter, bør merke seg dagen neste gang anledningen byr seg.

„Men nå er jeg for gammel. Jeg kommer meg ikke lenger ut i naturen,” sier han. „Jeg begynner nå å tenke på hva som videre skal skje med samlingen. Universitetet i Oslo skal ta vare på den, Finn Wischmann er godt fornøyd med å få samlingen. Da må arkene ordnes på nytt, for nå er samlingen min ikke helt systematisk lenger.” Etter at Olaf har vist samlingen sin flere ganger på møtene i TBF, har det vært vanskelig og tidkrevende for ham å få alt i riktig rekkefølge igjen etterpå. „Nei, dette arbeidet må de på Tøyen gjøre.”

Tekst til plantemarket (et større utsnitt) på neste side:

Fabáceae

Alstrágalius arenariis L.

Sandmjelt

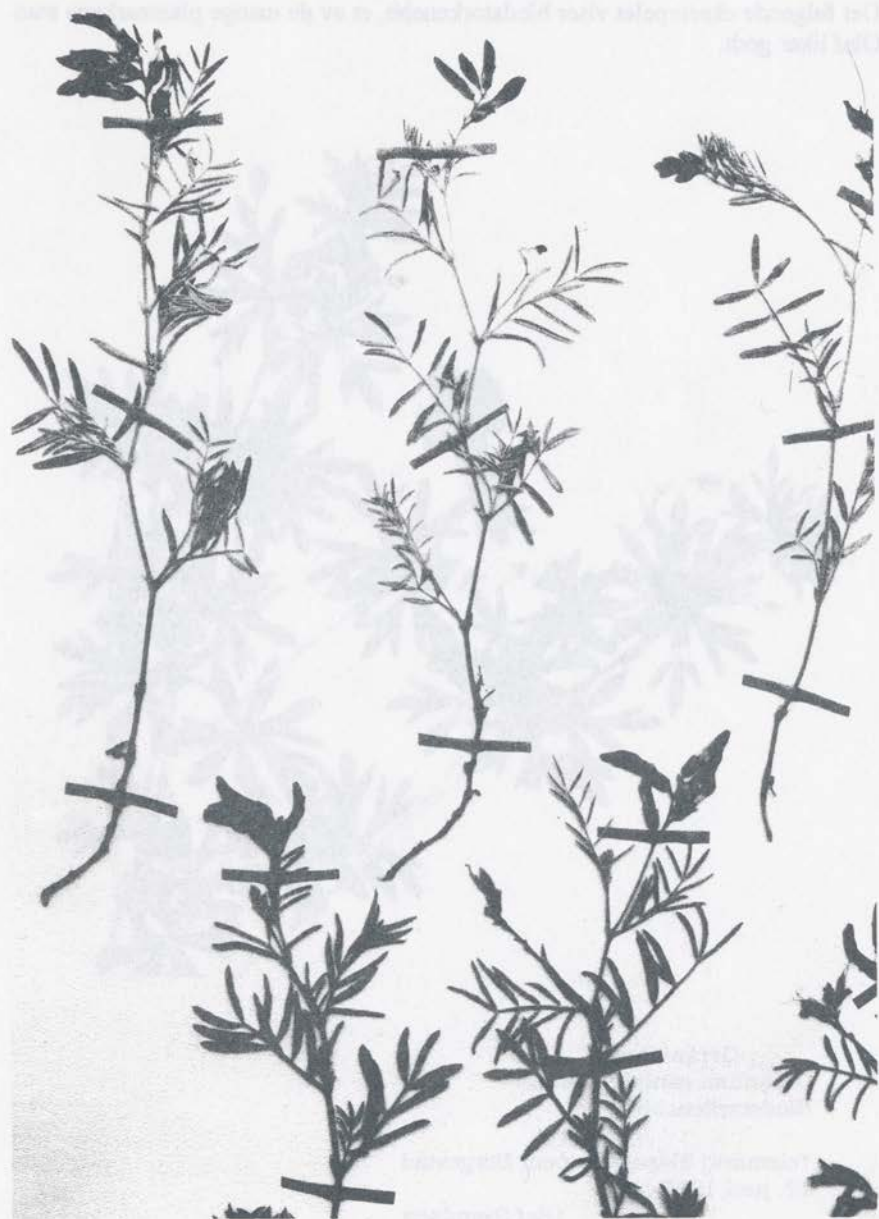
Sverige: Skåne, Kristianustads län

Kivik, rein sandgrün

22. juni 1990

Olaf Svendsen

Det følgende eksempelet viser blodstorkenebb, et av de mange plantearkene som Olaf liker godt.

Gerániaceae
Geranium sanguineum L.
Blodstorkenebb

Telemark: Skien. Gjerpen, Borgestad
12. juni 1958

Olaf Svendsen

BOTANISKE „NØTTER”

Av Charlotte Bakke

For en del år tilbake hadde Listera kryssordoppgaver som leserne kunne løse. Nå vil vi på nytt prøve med en konkurranse, denne gang av et annet slag. Jeg har satt sammen 20 forskjellige „ordpuslerier” bestående av stikkord og tegn. Hver oppgave vil ved riktig tydning gi et plantenavn. De aller fleste av de vekstene en skal fram til, finnes viltvoksende i naturen.

Altså, hvilke planter finner vi her?

1) Mange + gammen	10) X + preposisjon + ikke
2) Væske + fugl + E + >	11) Nr. 1 + spiss
3) ”Litt av ei jente” + O	12) To guttenavn – S
4) Gang + E + røre	13) O + hylster
5) Gnager + E + bak	14) Vakker + egg
6) Mørk + lys	15) Farge + O + ha
7) II + kost	16) Pronomen + grønnsak
8) ^ + ur	17) Dyr + E + støtte
9) M + Listera	18) III + legemsdel + plante
10) Verktøy + få	19) Drikk + pulver + pronomen

Lykke til med oppgaven.

Løsning på „nøttene” kan sendes til:

Charlotte Bakke, Huldrevn. 3, 3924 Porsgrunn (e-post: kba-ba@online.no).

Bokpremie venter den som blir trukket ut med riktige/flest riktige løsninger.

Frist for innsendelse har vi satt til 30. oktober 2003.

LISTERA - Tidsskrift for Telemark Botaniske Forening
(NBF, Telemarksavdelingen)
18. årgang, 2003, nummer 1

INNHold

side

Gå til skogen, dikt av <i>Phil Bosmans</i>	1
Fra Redaksjonen	2
Kransalgen på Karmøyturen, av <i>Bjørn Erik Halvorsen</i>	2
Tuntreet i segn og søge, av <i>Eivind Heggenes</i>	3
Det fredede Træ, dikt av <i>Johan Sebastian Welhaven</i>	6
Åtte bukettar til Ferskvassåret 2003, av <i>Odd Vevele</i>	8
Nederlandsk kryptogamekursjon ..., av <i>Kåre Homble</i>	17
Om navneforvirring og identitet, av <i>Elin Conradi</i>	21
Beslektede familier?, av <i>Øyvind Skauli</i>	24
Olaf Svendsens herbarium, av <i>Liv Schiemann</i>	25
Botaniske „nøtter”, av <i>Charlotte Bakke</i>	33

